

РОЗДІЛ 5

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК [349-2]

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/45>

ПРИРОДА ФОРМУВАННЯ ДОКТРИНИ ТРУДОВОГО ПРАВА, ЇЇ СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ТРУДОВОГО ПРАВА ЯК САМОСТІЙНОЇ ГАЛУЗІ ПРАВА

THE NATURE OF THE FORMATION OF THE DOCTRINE OF LABOR LAW, ITS ESSENCE AND SIGNIFICANCE FOR LABOR LAW AS AN INDEPENDENT BRANCH OF LAW

Гетьманцева Н.Д., д.ю.н.,
професорка кафедри приватного права
Чернівецький національний університет

Вакарюк Л.В., д.ю.н.,
доцент кафедри приватного права
Чернівецький національний університет

У статті розкривається природа формування доктрини трудового права, виявляється її суть та значення для трудового права як самостійної галузі права. Зауважується, що за своїм розвитком правова доктрина є типом юридичного мислення та праворозуміння, що відображає закономірності розвитку суспільства, держави, традиції народу, що відображаються концептуально у поглядах вчених-правників. Правова доктрина закладає вихідну схему, модель розв'язання проблеми, методів її дослідження протягом певного історичного періоду.

Підкреслюється, що кожна галузь права вкидає свій лакмусовий папірець у формування власної правової доктрини, виходячи з позицій місця галузі права у системі права, її значення з позицій розвитку людини, суспільства, держави. Доктрина трудового права розробляє свій методологічно-доктринальний апарат, який містить систему методів пізнання, принципів, конкретних наукових рішень, що здатні вивести вироблені правові цінності у правове поле для подальшого формування законодавчої бази, регулювання суспільних відносин у сфері найманої праці з метою створення і забезпечення суспільства матеріальними і духовними цінностями, де людина-праці – найвища соціальна цінність. Констатується, що необхідно концентруватися не стільки на понятійній характеристиці доктрини трудового права, скільки на природі її формування, сутності та значенні для трудового права як самостійної галузі права, тобто на її галузевих закономірних сутнісних властивостях, що мають об'єктивний характер. Доктрина трудового права тісно пов'язана з ідеологією, так як остання лежить в основі формування доктрини та визначає багато в чому зміст теорії трудового права. Доводиться, що суттєвим ядром доктрини трудового права є цінності, що втілені у світогляд учених, що досліджують трудове право як самостійну галузь права, цінності, що втілені у правові приписи норм трудового права, виконання яких державою і забезпечить кожному гідний життєвий рівень для себе і своєї сім'ї. Саме в цьому полягає суть і соціальне призначення доктрини трудового права. Звернення до доктрини трудового права є абсолютно закономірним в умовах переходу до інформаційного суспільства, коли постає питання про її трансформацію. Це обумовлено зміною типу суспільства та економіки, яке завжди характеризується інтенсивними перетвореннями у сфері застосування найманої праці, і, як наслідок, зміною місця та ролі людини у виробничому процесі.

Ключові слова: трудове право, доктрина, ідеологія трудового права, джерело права, цифрові технології.

The article reveals the nature of the formation of the doctrine of labor law, reveals its essence and significance for labor law as an independent branch of law. It is noted that according to its development, the legal doctrine is a type of legal thinking and legal understanding that reflects the laws of the development of society, the state, and the traditions of the people, which are reflected conceptually in the views of legal scholars. The legal doctrine lays down the initial scheme, the model of solving the problem, the methods of its research during a certain historical period. It is emphasized that each branch of law throws its litmus test into the formation of its own legal doctrine, based on the position of the branch of law in the legal system, its importance from the standpoint of the development of man, society, and the state. The doctrine of labor law is developing its methodological and doctrinal apparatus, which contains a system of methods of knowledge, principles, specific scientific solutions that are able to bring the developed legal values into the legal field for the further formation of the legislative framework, regulation of social relations in the sphere of hired labor with the aim of creating and providing society material and spiritual values, where a working person is the highest social value. It is stated that it is necessary to concentrate not so much on the conceptual characteristics of the doctrine of labor law, but on the nature of its formation, essence and significance for labor law as an independent field of law, i.e. on its sectoral, regular, essential properties of an objective nature. The doctrine of labor law is closely related to ideology, as the latter underlies the formation of the doctrine and largely determines the content of the theory of labor law. It is proved that the essential core of the doctrine of labor law is the values embodied in the worldview of scientists who study labor law as an independent branch of law, the values embodied in the legal prescriptions of labor law norms, the implementation of which by the state will ensure everyone a decent standard of living for himself and his family. This is the essence and social purpose of the doctrine of labor law. Turning to the doctrine of labor law is absolutely natural in the conditions of the transition to the information society, when the question of its transformation arises. This is due to a change in the type of society and economy, which is always characterized by intensive transformations in the sphere of employment, and, as a result, a change in the place and role of a person in the production process.

Key words: labor law, doctrine, ideology of labor law, source of law, digital technologies.

Постановка проблеми. В реформуванні трудового права як самостійної галузі права і, відповідно, законодавства повинна бути чітка стратегія і концепція їх розвитку. Для забезпечення належного функціонування галузі доцільно створювати та коригувати чинні норми з урахуванням специфіки їх застосування. А тому, при здійсненні будь-якого реформування трудового права повинні братися до уваги прийнятна та ефективна рівновага між

соціальним захистом і справедливістю та економічною ефективністю. Які б фактори не сприяли і не впливали на реформу трудового права, мета такої реформи повинна бути направлена на дотримання невід'ємних прав людини. Вказане буде гарантувати реалізацію фундаментальних принципів і прав у сфері праці. При цьому важливо взяти до уваги справедливість, економічну ефективність, соціальний захист у взаємозв'язаній триаді.

Зміни об'єктивного і суб'єктивного факторів впливають на політичне, економічне, соціальне життя країни та викликають переосмислення цінностей та зміни їх ієрархії, що зумовлює необхідність їх правової регламентації правом. А це викликає нові наукові проблеми, що породжують нові наукові дискусії. Тому вкрай важливим є цілісна система правових поглядів і концепцій, які б слугували підґрунтям і фундаментом забезпечення і реалізації функцій держави з метою гідного життя людини. Одним із таких фундаментів є правова доктрина. Відомий математик XIX ст. Пафнутій Чебишев зауважив: «Теорія без практики мертва і безплідна, практика без теорії безкорисна і пагубна». Адже правова доктрина...максимально ефективно поєднує науки розробки з практикою створення й застосування права, враховуючи при цьому як контекст правової культури, так і вплив основних чинників розвитку суспільства [10, с. 34]. Незважаючи на певні відмінності, існуючі в різних країнах і національно-правових системах, доктрина відіграє важливу практичну роль у кожній із правових систем. Р. Давід і К. Жоффре-Спінозі підкреслювали: «сама доктрина поряд з іншими факторами здійснює безпосередній вплив на законодавця, який часто лише виражає ті тенденції, які встановились у доктрині, і сприймає підготовлені нею пропозиції» [9, с. 21]. Виходячи з цього, важливим викликом для юридичної науки є наявність рішень щодо механізмів забезпечення наукового характеру правотворчої і правозастосовної діяльності.

Стан опрацювання. Дослідженню актуальних питань, що визначають доктрину трудового права і його парадигму присвячена праця О. Процевського – «Методологічні засади трудового права» 2014 р. Окремі аспекти даної проблеми були підняті на сторінках наукових статей такими вченими як: Е. Бабенко, В. Венедиктова, С. Вишновецької, В. Гураш, І. Жигалкіна, В. Лавріненко, С. Кожушко, П. Пилипенка, О. Ярошенка та ін. Разом з тим, сучасні умови викликають трансформацію сталих понять і інститутів галузі, що потребує подальшого їх дослідження.

Метою статті є розкриття природи формування доктрини трудового права, її суті та значення для трудового права як самостійної галузі права.

Виклад основного матеріалу. У наукових працях при дослідженні тих чи інших правових явищ, дедалі частіше почали з'являтися терміни «доктрина права», «доктринальний». Найчастіше доктринальні аспекти розкриваються у дослідженнях, пов'язаних із проведенням порівняльного аналізу законодавства різних країн, при спробах дослідження правотворчості вищих судових інстанцій, у національній правозастосовній практиці.

Вживання поняття «доктринальне» стосовно наукової сфери і юриспруденції не пов'язане з наявністю чіткого розуміння його змісту, значення для сучасного розвитку права та його галузей. В юридичній науці не склалося єдиного розуміння щодо загального вектора правової доктрини. Відповідно, значення доктринальних досліджень у тій чи іншій сфері правового регулювання стали більш схожими на якусь традицію, без розуміння суті і змістовного наповнення.

Якщо звернутися до етимології слова «доктрина», воно означає: «політичне, наукове, філософське, військове вчення, теорія, система поглядів; теорія, наука, яка ґрунтується на певних засадах» [15, с. 356]. У свою чергу, юридична наука розглядала доктрину найчастіше як систему «ідей, поглядів і положень, основного та концептуального характеру, які розробляються юридичною наукою, опосередковані юридичною практикою, і які в силу цього мають загальнозначущий характер для правової системи, оскільки ґрунтуються на загальноновизначених принципах та цінностях, відображають закономірності та тенденції державно-правового розвитку країни, що поділяються авторитетними думками вчених-юристів і, таким чином, формують певний тип праворозуміння, відповідно до якого функціонує та розвивається правова система країни».

Існують різні підходи у визначенні поняття «правова доктрина», проте класичне її розуміння при сучасному плюралізмі наукових підходів, зводиться до сукупністю різних ідей і поглядів, що формує правосвідомість. Саме у правосвідомості людини відображається правова реальність у вигляді знань про право, розуміння прав і свобод людини, цінностей права та його функціонального призначення. Звідси і закладене розуміння самого поняття «правова доктрина».

Розуміння правової доктрини, зважаючи на її класичне визначення як певної сукупності ідей і вчення, завжди породжувало питання, чи є у цьому випадку доктрина джерелом права? В епоху панування марксистсько-ленінської ідеології, доктрина безсумнівно виступала джерелом права як ідеологічний фундамент економічних, соціальних, політичних змін.

Звісно, що доктрина є джерелом права, тільки необхідно зрозуміти, що ми вкладаємо у саме поняття джерела права, яке, також, є складним і неоднозначним явищем, тому не може бути визначено однозначно, лише з якогось одного ракурсу. У гносеологічному аспекті поняття джерело права означає те, що дає початок будь-чому; будь-яке начало, корінь, причина, запас, або сила, з якої щось випливає і зароджується [9, с. 17].

Саме у доктринальному правовому аспекті джерело права – це ідея, яку вчені, законодавці намагаються зреалізувати через зовнішні форми. Правова доктрина є стержнем системи джерел права взагалі і трудового права, зокрема. Саме правові ідеї створюють найбільш глибокий пласт правової матерії, її основу. Це особливо має вагоме значення для тлумачення перехідного права та прийняття правових рішень в умовах сьогодення, яке характеризується численними правовими прогалинами. Сама по собі правова доктрина позбавлена механізму реалізації положень, які в ній містяться, але вона може слугувати безпосередньою правовою (юридичною) основою для вирішення юридичних спорів завдяки втіленню положень насамперед в акти судової практики та інші акти, в тому числі державного і договірної характеру. Так, суддя знаходить оптимальну для даного казусу правову ідею, якій він надає формально-визначений вид. Вирішуючи справу, за відсутності норми, що регулює той чи інший вид суспільних відносин, суддя повинен керуватися не духом суб'єктивізму, а духом цінностей права, його принципів. Відповідно, правова доктрина створює свого роду правові поняття, котрими користується законодавець, суддя [9, с. 21].

За своїм розвитком правова доктрина є типом юридичного мислення та праворозуміння, що відображає закономірності розвитку суспільства, держави, традиції народу, що відображаються концептуально у поглядах вчених-правників. Правова доктрина закладає вихідну схему, модель розв'язання проблеми, методів її дослідження протягом певного історичного періоду, що призводить до утворення ще одного такого правового поняття, як парадигма права. Тому поняття парадигма права ширше від поняття доктрини права. Парадигма, як правило, змінюється еволюційним шляхом.

Якщо звернутися до змістовної сторони «правова доктрина», то вона уособлює у собі комплексну і системну категорію, що включає такі складові як: правові знання, правові цінності, правові догми, правові ідеї, правові традиції та правовий досвід (практику), які, в кінцевому підсумку і визначають відповідні моделі правового регулювання конкретному державно-правовому простору.

Правова доктрина є самостійною правовою категорією, що має вагоме значення для науки в цілому, оскільки остання є критерієм розвитку національної правової системи, впливає на рівень розвитку і характер законодавства та удосконалення юридичної практики, а це, у свою чергу, сприяє гармонізації та інтеграції загальносвіттовому простору. Доктрини є необхідним елементом будь-якої пра-

вової системи, вони розробляються в усіх галузях права і застосовуються до всіх видів правових відносин [10, с. 34].

Теорія права дала поштовх до збільшення різного роду наукових течій права, а звідси заклала фундамент до плюралізму вчень про природу самого права, особливо з точки зору позитивістського підходу, що не могло не відобразитися, в цілому, на формуванні доктрини трудового права, як і інших галузевих доктрин. Сучасний період є характерним тим, що єдиної теоретичної бази яку можна було би вважати за методологічну основу у проведенні приватноправових і публічно-правових досліджень не існує. Відповідно, кожна галузь права вкидає свій лакмусовий папірець у формування власної правової доктрини, виходячи з позицій місця галузі права у системі права, її значення з позицій розвитку людини, суспільства, держави.

При формуванні будь-якої галузевої доктрини повинна спрацьовувати логіка права, оскільки будь-який неправильно вжитий термін, поняття, «неправильно побудована фраза здатні спричинити вкрай тяжкі наслідки у правотворчості» [13, с. 8]. Тому доктрина трудового права розробляє свій методологічно-доктринальний апарат, який містить систему методів пізнання, принципів, конкретних наукових рішень, що здатні вивести вироблені правові цінності у правове поле для подальшого формування законодавчої бази, регулювання суспільних відносин у сфері найманої праці з метою створення і забезпечення суспільства матеріальними і духовними цінностями, де людина-праці – найвища соціальна цінність. При цьому важливим є використання філософського інструментарію у пізнанні права, що дозволяє зрозуміти глибинні основи «життєдіяльності» права та юриспруденції, що є характерним при виникненні різного роду розбіжностей у його розумінні. Тому переосмислення науки трудового права потрібно розпочати з питань філософії права – «філософії життя», з ідеології, яка повинна розкрити суть соціально-трудової політики та мету її формування, виявлення позиції держави, її ставлення до людини-праці, яка є основним виробником матеріальних благ. Ця проблема була і залишається в тіні соціальної політики держави, хоча інтерес до неї проявляється з позицій юридичної науки. Стратегія трудового права повинна тісно бути взаємопов'язана із державною соціальною політикою, шляхом визначення мети, завдань трудового права, принципів як вихідних нормативних положень, включаючи ідеологію, специфіку застосування правових засобів, прийомів юридичної техніки. У зв'язку з цим, наука трудового права повинна перейти на якісно інший рівень пізнання її предмета та підвищення ефективності правового регулювання трудових відносин, що обумовлює необхідність введення в понятійний апарат науки трудового права нових категорій і понять, які піддалися трансформації в умовах цифрової економіки, об'єктивного визначення сфери дії трудового права, розробки нових концептуальних підходів до правового регулювання суспільних відносин у сфері найманої праці та його дослідження на доктринальній основі. При цьому зауважимо, що необхідно концентруватися не стільки на понятійній характеристиці доктрини трудового права, скільки на природі її формування, сутності та значенні для трудового права як самостійної галузі права, тобто на її галузевих закономірних сутнісних властивостях, що мають об'єктивний характер. Багато новел трудового законодавства (трудовий договір з нефіксованим робочим часом, спрощений режим правового регулювання трудових відносин (зокрема: особливості застосування спрощеного режиму регулювання трудових відносин, своєрідність укладання та припинення трудового договору в умовах спрощеного режиму регулювання трудових відносин), надомна робота, дистанційна робота, тощо) потребує науково-практичного обґрунтування представниками академічного та практичного середовища у тандемі [17, с. 268].

Доктрина трудового права тісно пов'язана з ідеологією, так як остання лежить в основі формування доктрини та визначає багато в чому зміст теорії трудового права. Трудоправа ідеологія, як і будь-яка інша, є заполітизованою і найчастіше проявляється як форма реалізації держави на певному етапі її розвитку. Ідеологія існує в будь-якому суспільстві, оскільки нерівність, яка існує в суспільстві, підтримується саме засобами, що знаходяться в розпорядженні держави. Суспільство є різноплановим: хтось наділений засобами виробництва, інші – прагнуть продати свою робочу силу. Відповідно, розрізняється в такому суспільстві не тільки інтереси, а й правосвідомість різних верств населення: від науки до державного службовця, що приводить до різних поглядів на відповідні феномени правової дійсності. Відповідно, плюралізм і множинність правових теорій, зміна традиційного характеру професійної правосвідомості юристів спричинили різне розуміння доктрини права загалом і доктрини галузі зокрема.

Доктрина трудового права має теоретично-прикладний характер, що пов'язано з сучасними глобальними тенденціями розвитку правового регулювання суспільних відносин у сфері найманої праці та наявністю оціночних понять у праві, що ведуть до прогалин у правовому регулюванні.

Доктрина трудового права відображає правову дійсність, буття права, норми права, трудові правовідносини, погляди на трудове право як галузь права, його значення і закономірності функціонування.

Доктрина трудового права є передумовою створення правових норм надаючи правотворчому процесу понятійний апарат і методологічний інструментарій щодо виявлення суспільних потреб у правовому регулюванні суспільних відносин у сфері найманої праці. Доктрина трудового права, (як і інші галузеві доктрини) завжди відображає правову дійсність, її пізнання у формі правових поглядів, принципів, цінностей, з іншої сторони правова доктрина впливає на свідомість і волю суб'єктів трудового права і тим самим слугує передумовою упорядкування суспільних відносин у сфері найманої праці.

Визначення доктрини трудового права закладене як «результат пізнання правової науки і практики застосування норм права». Доктрина трудового права, шляхом свого методологічного інструментарію визначила особливе місце права на працю у системі прав і свобод людини, оскільки завдяки праці створюються матеріальні і духовні блага і людина, завдяки праці самоудосконалюється та проявляє себе як творча особистість. Доктрина трудового права слугує передумовою до правового регулювання і таким чином здатна задовольняти потребу в правовому регулюванні суспільних відносин у сфері найманої праці. Суттєвим ядром доктрини трудового права є цінності, що втілені у світогляд учених, що досліджують трудове право як самостійну галузь права, цінності, що втілені у правові приписи норм трудового права, виконання яких державою і забезпечить кожному гідний життєвий рівень для себе і своєї сім'ї. Саме в цьому полягає суть і соціальне призначення доктрини трудового права.

Чи необхідно розмежовувати теоретико-правову і галузеву доктрини? Звісно, що потрібно. Але вони повинні функціонувати у діалектичній взаємозалежності і взаємозв'язку, оскільки теоретико-правова доктрина збагачує галузеву доктрину, а галузева – теоретико-правову. Ці два явища співвідносяться як загальне і особливе і перебувають у діалектичній єдності.

Доктрина трудового права, як і загально-теоретична доктрина є правовою юридичною категорією, але не має регулятивного характеру, вона впливає на правосвідомість суб'єктів правотворчості і правозастосування з метою ефективного регулювання трудових відносин і прийняття належних рішень. Інша справа, законодавець може використати доктрину трудового права, як і загально-теоретичну доктрину та надати їм подальший розвиток та закрі-

плення в нормі права. Адже результативність та значення доктрини трудового права перевіряється на практиці, яка може її ефективно реалізувати, перетворивши її на регламентуючий правовий інструмент, що сприяє усуненню прогалин у правовому регулюванні суспільних відносин у сфері найманої праці та вирішенні завдань, що стоять перед органами судової влади.

Сумнівним, на нашу думку, є виділення в юридичній літературі поняття «судова доктрина», оскільки рішення суддів базується на теоретико-правовій та галузевих доктринах. «Світовий досвід державо – і правотворення свідчить, що фахівці, беручи участь у розробці проектів нормативно-правових актів, підготовці експертних висновків на запити з конкретних питань застосування права юрисдикційними органами, використовують, як правило, наукові положення, які асоціюються з поглядом більшості, що у західній юриспруденції позначається такими поняттями як «домінуючий погляд» (нім. – herrschende Meinung), «доктрина більшості» (англ. – the doctrine of the majority). Суди, звертаючись до правової доктрини, у своїх рішеннях використовують такі конструкції: «за загальним доктринальним підходом», «відповідно до усталеної в юридичній літературі думки», «згідно з визнаними підходами у юридичній науці» тощо» [14, с. 30].

Які чинниками впливають на формування доктрини трудового права та її розвиток? Звісно, це: закономірний чинник, який включає в себе потреби, як однієї з фундаментальних категорій суспільної науки та основи життєдіяльності людини, тобто, соціально значущі потреби, процес задоволення яких потребує правової регламентації; темпоральний чинник, який показує взаємозв'язок часових характеристик, динаміку явищ і процесів, особливість яких зумовлена соціокультурною специфікою людського існування. Відповідно, вказаний чинник включає визначальний спосіб виробництва матеріальних благ, який характеризується перетвореннями у сфері застосування найманої праці, зміною місця й ролі людини у процесі виробництва, вплив на способи задоволення потреб. Зазначені чинники впливали і продовжують впливати на формування і розвиток доктрини трудового права та її етапів, які постійно піддавалися і продовжують піддаватися еволюції.

Перший етап – додоктринальний, який почав своє функціонування з появою вільної робочої сили, що став основою правового регулювання та у зв'язку з цим, відокремленням трудового права як галузі права. Це період накопичення та узагальнення наукових поглядів і знань про трудове право, які лягли в основу доктрини трудового права. Додоктринальний період завершився появою вчення про трудовий договір та відокремлення його від системи цивільно-правових договорів. Виникнення трудового права з його центральним інститутом «трудоий договір» пов'язано з обґрунтуванням праці як особливого об'єкта правового регулювання, який не вкладається в рамки цивільно-правової конструкції найму праці, оскільки відрізняється від будь-якого об'єкта цивільних прав [13, с. 100]. Наступний етап доктрини трудового права можна охарактеризувати як «фундаментальний», коли всі наступні наукові дослідження опираються на наукові досягнення, що вже визнані науковим співтовариством. Фундаторами вказаного етапу розвитку доктрини трудового права стали такі вчені як О. І. Процевський, В. І. Прокопенко, Р. І. Кондратьєв, праці яких лягли в основу розвитку вітчизняної науки трудового права.

Сьогоднішня доктрина трудового права, переживає кризу. Сформовані у науці трудового права підходи не зовсім відповідають реаліям часу, про що вже зауважувалося в юридичній літературі [3; с. 80–82; 16], оскільки доктрину трудового права було сформовано у рамках індустріального типу економіки та суспільства. Нині відбувається перехід до інформаційного типу господарювання і, відповідно, до зміни доктрини, яку можна охарактеризу-

вати як «інформаційно-цифрова», яка піднімає «проблему взаємозв'язку традиційних підходів до дослідження трудових явищ до запитів сучасності» [2, с. 20].

Цифровізація відобразилася не тільки на способах взаємодії між роботодавцем і працівниками (ом) при виконанні завдань і функцій, але й вплинула на запровадження електронного обміну документами на підприємстві, в установі, організації [4, с. 164].

Законодавчі тенденції розвитку трудового законодавства являють собою невідворотний вектор на цифровізацію всіх сторін життя людини і суспільства та підвищення соціального захисту працівників з боку держави, чий регулюючий вплив на трудові відносини зростає в умовах необхідної реакції на виклики часу. Технологічний прогрес завжди був рушійною силою розвитку економіки та її процвітання протягом всієї історії людства. Якщо минулі технологічні зміни характеризувалися поступовим характером і для їх впровадження зазвичай були потрібні десятиліття, то в сучасний період зміни, що зумовлені багатьма передовими технологіями є, зазвичай, широкомасштабні та швидкі. Такі швидкі темпи поширення передових технологій, що виходять за рамки галузей і національних кордонів несуть в собі одночасні і переваги і проблеми [7, с. 61]. Передові технології часто створюють додаткові виклики, що пов'язані з етикою і мораллю, а також можуть привести до підриву довіри у суспільстві, його стабільності та миру. А це означає, що «держави повинні вирішувати питання трудових відносин переважно з позицій людини і для людини...» [12, с. 249]. Держави визначає напрямки розвитку суспільства і саме від її дій залежить рівень зростання економіки та рівень соціальних благ для людей-праці. А «будь-яка економіка, у тому числі і ринкова без застосування праці неможлива» [13, с. 219].

Формування нових цінностей, їх ієрархії пов'язано, перш за все, із зміною поколінь, із незбівпадіннями світоглядних орієнтирів минулого покоління та тих, що народилися в новій соціокультурній реальності. Електронний спосіб передачі інформації, що функціонує в мережі з особливим виміром простору та часу, взагалі ставить під питання такий принцип культурного наслідування, як традиція. Соціальним простором стає глобальний цифровий простір, що визначається доступом кожного до інформації, а значить, до універсальності культури, нівелювання культурних меж, уніфікації символічного оточення [11, с. 205]. Відповідно, розвиток цифрових технологій пов'язаний не тільки з формуванням нової доктрини трудового права, а й нової моралі у взаємовідносинах між людьми, що породжує не тільки ряд правових, але й морально-етичних проблем. Вказане є викликом для правової системи в цілому. Проте, необхідно зауважити, що цифрові технології не повинні впливати будь-яким чином на ті концептуальні засади і підвалини, що вже склалися історично і несуть правонаступництво в трудове право як галузь [6, с. 43]. В сучасній науці трудового права саме людиноцентристка доктрина закладена як методологічна засада для встановлення умов праці у трудових відносинах, а якщо бути більш точним, то гідних та безпечних умов праці. Модернізація доктрини трудового права на засадах людиноцентризму стала відповідним пунктом для поширення в науці трудового права, численних теорій гуманізації праці, зокрема, теорії соціальної безпеки, концепції гідної праці, що в спеціальній літературі нерідко зауважується як складова соціальної безпеки. «Соціалізація трудового права», на думку Л. П. Амелічової має активно розвиватися й надалі, що ідею необхідно всіляко обстоювати і відстоювати, бо сучасний працівник очікує від найманої праці на підставі трудового договору вже не тільки безпеку на роботі, мінімальні гарантії в оплаті праці, але й всебічної реалізації особистих прагнень і здібностей, максимального розвитку свого творчого та інтелектуального потенціалу, поважного ставлення до своєї трудової честі й гідності, ділової репутації, й, головне, – покращення якості свого життя і своєї сім'ї [1, с. 333–334].

Звернення до доктрини трудового права є абсолютно закономірним в умовах переходу до інформаційного суспільства, коли постає питання про її трансформацію. Це обумовлено зміною типу суспільства та економіки, яке завжди характеризується інтенсивними перетвореннями у сфері застосування найманої праці, і, як наслідок, зміною місця та ролі людини у виробничому процесі.

Висновки. Доктрина трудового права є правова юридична категорія, яка уособлює в собі цілісну концепцію, що має науковий, систематизований характер та опирається на особливі властивості галузі, зв'язки природних і позитивно-правових явищ, методологічні прийоми, засоби, способи, методи і принципи пізнання об'єктивної реальності, що дає, в підсумку, логічно вивірені наукові рішення і висновки, які через тлумачення права, що мають доктринальний характер впливають на правотворчу і правозастосовну діяльність.

Доктрину трудового права, як науки, характеризує перш за все теорія трудового права, втілена в системі понять, що виражають суттєві особливості реальної дійсності. Специфіку наукової доктрини трудового права визначає ідеологія трудового права, як галузі, оскільки саме ідеологія є основою формування доктрини. Перетворення, що відбуваються у суспільстві та економіці в процесі еволюціонування передбачають перехід ідеології трудового права на новий рівень, що неминуче відображається на правовій системі та подальших напрямках розвитку трудового права як галузі.

Трудове право, як соціальне право, є невід'ємною складовою цивілізаційного процесу, що визначає межі свободи людини-праці, закріплюючи основні її трудові права та порядок їх реалізації. У міру появи правових норм, спрямованих на регулювання трудових відносин, настає потреба в їхньому науковому осмисленні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амелічева Л. П. Концепція гідної праці як основа реформування трудового законодавства України. Розвиток трудового потенціалу як складова соціальної безпеки України: монографія / С. В. Вишновецька, М. І. Іншин, В. Л. Костюк, І. С. Сахарук та ін. / за ред. М.І. Іншина, І.С. Сахарук. Київ : ФОРМ МАСЛАКОВ, 2018. С. 304–323.
2. Вишновецька С.В. Наукова школа як форма розвитку науки трудового права. *Міждисциплінарні гуманітарні студії*. Серія: Правничі науки. 2014. Вип. С. 15–21.
3. Вишновецька С. В. Основні напрями розвитку сучасної науки трудового права. *Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення*. 2017. С. 80–82 URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/03_11_2017/pdf/19.pdf
4. Гаращенко Л. Трансформація умов праці в умовах цифровізації. Соціально-трудова праця і виклики цифровізації: монографія / кол. Авт.; за ред. Я. В. Сімутиної, М. М.Шумила. Київ: Ніка-Центр, 2023. С. 130–170.
5. Гетьманцева Н. Д. Парадигма трудового права. Актуальні проблеми приватного та публічного права : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 94-річчю з дня народження членкореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О. І. (31 березня 2023 року). Харків, 2023. С. 21–24.
6. Гетьманцева Н. Д. Про нові контури трудового права в епоху запровадження цифрових технологій. Проблеми реалізації прав громадян у сфері праці та соціального забезпечення : тези доп. та наук. повідомл. учасників IX Міжнар. наук.-практ. конф., яка присвячена 50-річчю створення кафедри трудового права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого (м. Харків, 11 жовт. 2019 р.) / за ред. О. М. Ярошенка. Харків : Право, 2019. С. 42–46.
7. Гетьманцева Н. Д. Соціальна справедливість і ринкова ефективність як складова стратегії соціально-економічного розвитку. Актуальні проблеми приватного та публічного права : матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції присвяченої 92-річчю з дня народження членкореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О.І. (2 квітня 2021 року). Харків, 2021. С. 58–61.
8. Гетьманцева Н. Д., Процьків Н. М. Правова природа трудового і цивільного договорів. *Підприємництво, господарство і право*. № 8. 2020. С. 100–106.
9. Гетьманцева Н. Д. Джерело трудового права та його співвідношення з формою права. Актуальні проблеми приватного та публічного права : монографія / Н. Д. Гетьманцева, Т. М. Волощенко, І. Г. Козуб, та інш; відпов. ред. Н. Д. Гетьманцева. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012 С. 8–36.
10. Максимов С. І. Правова доктрина: філософсько-правовий підхід. *Право України*. 2013. № 9. С. 43–54.
11. Міщенко М. М. Інформаційна доба: трансформації соціокультурного середовища. URL: <https://www.kpi.kharkov.ua/archive/IS25/%D0%86%D0%9D%D0%A9%D0%90.pdf>
12. Процевський О. І. Функції трудового права в нових умовах господарювання. *Право України*. 2011. № 2. С. 249–257.
13. Процевський О. І. Методологічні засади трудового права: монографія. Х:ХНАДУ, 2014. 260 с.
14. Семеніхін І. В. Правова доктрина: поняття, ознаки, структура 2016. С 26-36. URL <https://core.ac.uk/download/pdf/233584168.pdf>
15. Словник української мови: в 11 томах. Том 2, 1971. С. 356. URL: <http://sum.in.ua/s/doktryna>.
16. Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції (20 квітня 2018 р.) / за ред. д.ю.н., проф. М. І. Іншина, к.ю.н. І. С. Сахарук. Київ, 2018. 200 с.
17. Чернега В. М. Розвиток доктрини національного трудового права на початку третього тисячоліття. *Юридичний науковий електронний журнал* №3. 2023. С.260-268 URL: http://www.lsej.org.ua/3_2023/61.pdf